

ช็อคกลี้น ช็อคธู

มณฑลพิษณุโลก

ชื่ออื่น	ลิลา (ภาคเหนือ) ดอกรวงข้าว (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)
ชื่ออังกฤษ	Tuberose
ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Agave polianthes</i> Thiede & Egli (1)
ชื่อพ้อง	<i>Polianthes tuberosa</i> L. (2)
วงศ์	ASPARAGACEAE (AGAVACEAE/AMARYLLIDACEAE)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก ึ่งใบเหลือหัวสะสมอาหารอยู่ใต้ดิน หลังแทงช่อดอกแล้วขนาดพุ่มกอสูง 70 - 90 ซม. ต้นเป็นหัวสะสมอาหารไว้ใต้ดิน ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนาน ปลายใบเรียวแหลม กว้าง 1 - 1.5 ซม. ยาว 30 - 50 ซม. บริเวณฐานใบที่ติดกับส่วนของต้น มักมีประสีแดง แผ่นใบสีเขียวเป็นมัน ดอกช่อยาว เกิดบริเวณกลางกอ ช่อดอกมีแกนกลางชูช่อยาว 45 - 50 ซม. กลีบดอกสีขาว เกสรเพศผู้เกิดอยู่บริเวณกลางดอกย่อย มีกลิ่นหอมเย็น กลิ่นหอมตั้งแต่ตอนเย็นถึงกลางคืน ดอกออกเมื่อต้นโตเต็มที่แล้ว เกสรเพศเมียมีสามแฉก รังไข่มีสามห้อง ผลแห้งแตก เมล็ดแบนบาง ดอกมีทั้งชนิดซ้อน และไม่ซ้อน ชนิดไม่ซ้อนเรียกว่าดอกช่อนกลี้น ส่วนชนิดซ้อนเรียกว่าดอกช่อนชู

สารสำคัญ

สารสำคัญในน้ำมันหอมระเหย คือ methyl benzoate, methyl anthranilate, benzyl alcohol, butyric acid, eugenol, nerol, farnesol, geraniol

ประโยชน์

ดอกช่อนกลี้น นำมาผัดกับหมู กุ้ง ไก่ ช่อนกลี้นให้สารต้านมะเร็งสูง มีกลิ่นหอม บำรุงหัวใจ ดอกช่อนกลี้น ใช้กับงานศพ แท้จริงแล้วดอกไม้ชนิดนี้ไม่ช่อนกลี้นดังชื่อ เพราะกลิ่นหอมรุนแรงและจะหอมมากในช่วงกลางคืน ความหอมของมันมากกับความวิ้งเวง เลยถูกกำหนดไม่เหมาะที่จะนำมาปลูกในบริเวณบ้าน ความจริงดอกช่อนกลี้นขาวสวย ออกเป็นช่อยาวงาม เพราะชื่อแท้ๆ เลยไม่ได้นำไปประดับในงานแต่งงาน

คนไทยสมัยก่อนก็ยังใช้บูชาพระด้วยเช่นกัน เป็นดอกไม้สีขาวบริสุทธิ์และมีกลิ่นหอมแรง นิยมนำไปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ถือเป็นของสูงหรือ อาจเป็นการ 'แก้เคล็ด' คือนำไปบูชาพระเสียแทนที่

จะส่งเสริมค่านิยมการหลงใหลในกลิ่นอันแยบยวน เพราะความหอมของช่อนกลิ่นนั้น ‘อันตราย’ เสียจนมีเรื่องเล่าว่า พวกผู้ใหญ่ชาวอินเดียจะห้ามเด็กสาวแรกรุ่งเข้าไปใกล้ต้นช่อนกลิ่น ในยามวิกาล เพราะเชื่อว่ากลิ่นของมันจะพาให้อารมณ์เตลิดเปิดเปิง จนเกิดอาการใจแตกก่อนวัย อันควรเอาง่ายๆ ส่วนในไร่ดอกช่อนกลิ่นนั้น ว่ากันว่าจะอนุญาตให้ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วเท่านั้นเป็นคนเก็บดอก เพราะกลัวว่าถ้าใช้สาว ๆ วัยขบเผาะ ก็อาจจะทำให้หนุ่มคนงานในไร่พากันหุ้อตาลาย อารมณ์ปั่นป่วนเพราะหลงเสน่ห์สาวน้อยและกลิ่นหอมของดอกไม้ชนิดนี้ จนไม่เป็นอันทำการทำงาน

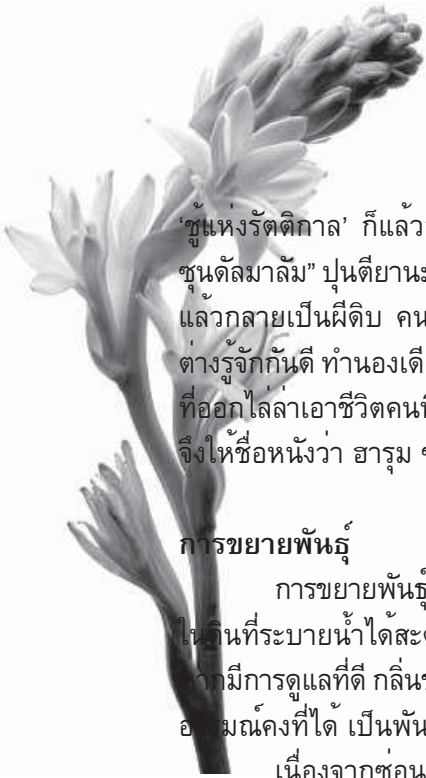
วัฒนธรรมอินเดียนั้นยกย่องความงามและความหอมของช่อนกลิ่นกันอย่างแพร่หลาย ตรงข้ามกับไทยชนิดหน้ามือเป็นหลังมือเลยที่เดียว ชาวอินเดียตะวันออกเรียกช่อนกลิ่นว่า “รัชนีคันธะ” มาจากคำว่า “รัชนี” แปลว่ากลางคืน และ “คันธ” ซึ่งหมายถึงกลิ่นหอม ส่วนทางภาคใต้ของอินเดียเรียกว่า “สุคนธราชา” หรือ ราชาน้ำหอม ในบางท้องถิ่นของอินเดียก็เรียกว่า “ชูแห่งรัตติกาล” อีกด้วย จึงมักมีผู้นำไปสับสนับดอกไม้ชนิดหนึ่งซึ่งกลิ่นหอมแยบยวน ในยามค่ำคืนเช่นเดียวกันอย่างดอกไม้ “ราตรี” ซึ่งคนไทยเรารู้จักกันดี

ตำราอายุรเวทของอินเดียถือว่าหัวน้ำมันดอกช่อนกลิ่นมีค่ามาก เพราะเชื่อว่าให้กลิ่นหอม ที่มีสรรพคุณเสริมสร้างพลังจิต สร้างแรงบันดาลใจทางศิลปะ กระตุ้นสมองซีกขวาที่ควบคุมความคิดสร้างสรรค์ และช่วยให้จิตใจสงบผ่อนคลาย

ชาวอินเดียนิยมใช้ดอกช่อนกลิ่นประดับตกแต่งสถานที่สำหรับงานวิวาห์อีกด้วย ว่ากันว่า ในช่วงเดือนที่นิยมจัดงานกันนั้น ดอกช่อนกลิ่นจะเป็นที่ต้องการอย่างมากและราคาก็พุ่งสูงตามไปด้วย แต่ปัจจุบันความนิยมจัดงานแต่งงานแบบสมัยใหม่ก็ทำให้ชาวภารตะหันไปใช้ดอกไม้สีสันสดใสเจิดจ้าอย่างกุหลาบ คาร์เนชั่น กล้วยไม้ หรือเยอร์บีรามากขึ้น ความนิยมใช้ดอกช่อนกลิ่นจึงลดลงไปด้วย ค่านิยมเกี่ยวกับดอกช่อนกลิ่นของชนชาติอื่นๆ ในโลกก็ไม่ต่างจากอินเดียนัก ชาวสิงคโปร์เรียกช่อนกลิ่นว่า “ซินเซียว” แปลว่าที่สถิตของผีเสื้อกลางคืน ส่วนชาวอินโดนีเซียเรียกว่า “บุหงาซตปมัลัม” หมายถึงดอกไม้ที่ส่งกลิ่นหอมยามค่ำคืน สวรรค์เมืองร้อนอีกแห่งของโลกอย่างเกาะฮาวายนั้นนิยมใช้ดอกช่อนกลิ่นร้อยเป็นมาลัยสำหรับใช้ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ชาวฮาวายโบราณจัดพิธีแต่งงานก็ต้องให้เจ้าสาวสวมมงกุฎดอกช่อนกลิ่นและมะลิ ซึ่งประเพณีดังกล่าวก็ยังสืบทอดกันมาถึงทุกวันนี้ ช่อนกลิ่นจึงถือเป็นสัญลักษณ์ของความโรแมนติกและเสน่ห์ทางเพศของหญิงสาว

เรื่องอาถรรพ์ของช่อนกลิ่นนั้นหากจะมีกล่าวถึงอยู่บ้างก็คงเป็นที่มาเลเซีย ซึ่งเรียกไม้หอมชนิดนี้ว่า “บุหงาซุนดัลมัลัม” มีความหมายทำนองเดียวกับชื่อที่เรียกในประเทศอื่นๆ ผู้เขียนนั้นไม่ได้มีความรู้เรื่องภาษามลายูอะไรนัก จึงอดขำไม่ได้เมื่อเห็นชาวมาเลย์คนหนึ่งมาโพสต์ความหมายของคำนี้ไว้ในเว็บไซต์ว่า ‘whore of the night’ เลยจะขอแปลให้ฝรั่งเห็นหน่อยว่า

‘ซู่แห่งรัตติกาล’ ก็แล้วกัน ไม่นานมานี้มีหนังสือของขวัญของมาเลเซียชื่อว่า “ปุนตียานะก์ ฮารุม ซุนดัลมาลัม” ปุนตียานะก์นี้เป็นผีในตำนานพื้นบ้านของมาเลเซีย เป็นหญิงสาวที่ตายขณะคลอดลูก แล้วกลายเป็นผีดิบ คนในแถบหมู่เกาะมลายูอย่างมาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ ต่างรู้จักกันดี ทำนองเดียวกับแดร์กคูล่าของฝรั่งหรือแม่นาคของไทยเรา หนังสือเล่มนี้เล่าถึงผีดิบสาวที่ออกไล่ล่าเอาชีวิตคนที่เคยทำร้ายเธอด้วยแรงอาฆาตแค้น ผีสาวหลงไหลดอกช่อนกลิ่นมากที่สุด จึงให้ชื่อหนังสือว่า ฮารุม ซุนดัลมาลัม แปลว่า กลิ่นหอมดอกช่อนกลิ่น

การขยายพันธุ์

การขยายพันธุ์ ใช้แยกหัว การแยกหัวปลูกเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ออกดอกตลอดปี มักขึ้นได้ดีในที่ที่ระบายน้ำได้สะดวก มีถิ่นกำเนิดในทวีปอเมริกาใต้ เป็นพันธุ์ไม้ที่ออกดอกให้ดูได้ตลอดปี หากมีการดูแลที่ดี กลิ่นของดอกช่อนกลิ่นช่วยให้คลายเครียดและควบคุมอารมณ์ที่ขึ้นๆ ลงๆ ทำให้อารมณ์คงที่ได้ เป็นพันธุ์ไม้หอมขนาดเล็ก ต้องการพื้นที่ในการปลูกไม่มาก ปลูกในกระถางได้

เนื่องจากช่อนกลิ่นเป็นพันธุ์ไม้หัวที่มีการแตกหัวเล็กๆ ตลอดการเจริญเติบโต เมื่อปลูกนานๆ จะทำให้จำนวนต้นในแต่ละกอมีมาก ขนาดของต้นจะเล็กลง คุณภาพของดอกจะลดลง สามารถแก้ไขได้โดย การรื้อกอและคัดต้นที่สมบูรณ์ปลูกใหม่ ส่วนที่เหลือที่มีขนาดเล็กไม่ต้องทิ้งสามารถนำไปปลูกอนุบาลในโรงเรือนเพื่อการปลูกเพิ่มเติม หรือเพื่อการจำหน่ายได้ การปลูกช่อนกลิ่นเพื่อการค้าสามารถทำได้แต่ให้คำนึงถึงตลาดรองรับ เนื่องจากตลาดไม่กว้างนัก และค่านิยมของคนไทยส่วนใหญ่ที่ว่า ช่อนกลิ่นเป็นดอกไม้ที่ใช้ในงานศพ การปลูกในบ้านดูว่าจะไม่ดีนัก แต่แท้ที่จริงแล้วช่อนกลิ่นมีแต่คุณกับผู้ที่สัมผัสอย่างใกล้ชิด ช่อนกลิ่นเป็นพันธุ์ไม้หอมที่ต้องการความชื้นสูงแต่ไม่ชอบน้ำขัง

เอกสารอ้างอิง

1. Mabberley DJ. Mabberley's Plant-Book: A portable dictionary of plants, their classification and uses, third edition. Cambridge, New York, Cambridge University Press, 2008:1-1021.
2. Samitinand T. Thai Plant Name. Bangkok: The Forest Herbarium, Royal Department, 2001:1-810.